

Владимир Высокович: патологоанатом, бактериолог, епідеміолог

Наука – для життя.

В. Высокович

Владимир Константинович Высокович народився в благополучній родині ветеринарного лікаря в провінційному містечку Гайсин (нині – Вінницька область) в 1854 г. С юних років любознателний хлопчик з інтересом спостерігав за роботою батька, тому він був впевнений, що син піде по його слідах.

Після закінчення гімназії прийшло час остаточно визначитися з вибором майбутньої професії. Проти очікувань батька Владимир обрав не ветеринарію, а медицину: «Я дійсно буду лікувати хворих, а не тварин, а людей».

В 1871 г. юнак вступив на медичний факультет Харківського Імператорського університету (нині – Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Прим. ред.). Ще будучи студентом В.К. Высокович ознайомився з роботою кафедри патологічної анатомії. Це було часом розквіту природознавства, епохи порівняльно-анатомічних і гистологічних досліджень. В цю сферу і окунувся з головою здатний до наук юнак. Уже на третьому курсі талановитий студент опублікував свій перший науковий твір в відомому в науковому світі «Журналі нормальної і патологічної гистології і клінічної медицини».

Отримання В.К. Высоковичем диплома лікаря співпало з початком Російсько-турецької війни, і юнака мобілізували в діючу армію. Знання патологічної анатомії пригодилися йому в час служби в госпіталях г. Тифліса, Аббас-Тумана, Єревана.

Після закінчення війни молодий спеціаліст повернувся в г. Харків, куди переїхали і його батьки. Свого вихованця радісно зустрів професор В.П. Крылов, вилучив для нього стипендію на кафедрі патологічної анатомії з перспективою на підготовку молодого спеціаліста до професорського звання. На цій кафедрі Владимир Высокович в 27 років захистив докторську дисертацію «О захворюванні кровоносних судів при сифілісі». Після захисту одарований морфолог за рішенням вченого ради Харківського університету був направлений на стажировку в Німеччину і Францію для ознайомлення з передовими методами патологоанатомічних і бактеріологічних досліджень.

В г. Геттингені

Молодий дослідник приїхав в тихий німецький містечко Геттинген, славившийся в Європі своїм університетом. Його доброзичливо прийняли в Патологоанатомічному інституті Йоганна Орта. Бактеріологію В.К. Высокович вивчав у знаменитого бактеріолога і гігієніста Карла Флюгге, фізіологію – у не менш відомого Карла Людвіга – корифея тогочасної науки. Там же, в Німеччині, вчений опублікував декілька наукових праць, зробивши його відомим в науковому світі Європи.

В роботі «Вклад в учення про ендокардит» В.К. Высокович висловив думку про існування двох факторів, сприятливих виникненню цієї хвороби: місцева «склонність» тканин (травма) і інфекція. А в роботі «О судбі мікробів, введених в кров теплокровних тварин» дослідник утверджував: «неповрежденні тканини і органи тварин непроникливі для мікробів, які швидко зникають з крові в паренхіматозних органах, бо мікроби захоплюють фіксовані зв'язуючі елементи, ендотеліальні клітини капілярів і речовину між ендотелієм». «Цим відкриттям, – писав в результаті Н.Ф. Мельников-Разведенков, – професор В.К. Высокович обессмертил своє ім'я в історії експериментальної патології і зв'язав його з блискучими сторінками розвитку бактеріології». Высоко оцінили наукові праці молодого вченого Карл Флюгге і Йоганн Орт.

Ради здоров'я нації і всього людства

Остаючись вірним своєму життєвому кредо «Наука – для життя», В.К. Высокович ніколи не працював тільки заради науки – він шукав шляхи вирішення найгостріших проблем заради здоров'я нації і всього людства.

Це було часом, коли в Росії і інших країнах свирепувала сибірська язва, приводя до масової смерті сільськогосподарських тварин. Вчених цікавила проблема:

яким чином збудитель сибірської язви проникає в кров? Весь світ слідив за роботою Інституту Пастера в г. Парижі, в якому провідні вчені займалися пошуком шляхів боротьби з сибірською язвою. Став відомою концепція Л. Пастера: імунітет формується з допомогою вакцинації тварин ослабленими, але ще живими мікроорганізмами. Професор В.К. Высокович працював в іншому напрямку, висловивши ідею про можливість застосування для підвищення імунітету суспензії, що містить мертві мікроорганізми. Йому вдалося створити довгождану в Росії вакцину. Вскоротися можливість випробувати її на практиці. Прогресивний провінційний діяч, біолог по освіті Г.Л. Скадовський, володів в Херсонській губернії великими стадами овець, надав вченому можливість привити тварин отриманою вакциною. Це був перший в історії імунології практичний досвід застосування прививочного матеріалу для підвищення стійкості організму до хвороб.

Над загальною метою працювали двоє видатних мікробіологів – І.І. Мечников, працював в Інституті Пастера в г. Парижі, і представник Київського університету св. Володимира В.К. Высокович. Їх зусиллями було створено учення про ретикулоендотеліальну систему захисту організму, сформульована принципово нова парадигма імунітету.

«Я не залишу своєї України...»

Якщо за лінійкою наукової роботи Владимир Константинович отримав заслужене визнання, то на службі йому не завжди супроводжував успіх. Колеги обрали повернувшись з довгої наукової командировки В.К. Высоковича професором кафедри загальної патології медичного факультету рідного університету, але Міністерство народної освіти Росії не затвердило його кандидатуру на цю посаду. Йому довелося талановитому вченому, доктору медицини виконувати обов'язки рядового прозектора, свертштанно читати студентам курс загальної патології. Незважаючи на матеріальні труднощі, Владимир Константинович більше турботився про своїх слухачів, ніж про власну службову кар'єру: йому вдалося домогтися відкриття бактеріологічної лабораторії, щоб студенти могли стати справжніми спеціалістами-бактеріологами.

К проблемам бактеріології вчений підходив з позицій патолога. Його наукові праці, присвячені вивченню генезису патологічних змін в організмі, характерних для того чи іншого захворювання, публікувалися не тільки в російських, але і в зарубіжних наукових виданнях.

О кар'єрних труднощах свого колишнього колеги знав професор Флюгге з г. Геттингена. «Дорогий друг, у нас знайдеться для Вас гідне місце постійної роботи», – писав йому вчений. «Ні, я не залишу своєї України», – відповів В.К. Высокович своєму зарубіжному колезі.

Вскоротися професора запросили зайняти посаду завідувача кафедрою патологічної анатомії медичного факультету Київського університету св. Володимира. На медичному факультеті поширилася сенсаційна новина: професор В.П. Образцов і його асистент доцент Н.Д. Стражеско вперше в світовій клінічній практиці встановили прижиттєвий діагноз інфаркту міокарда. Але були на факультеті і ті, хто сумнівався: а дійсно це інфаркт? Чи не передчасні ли поздравили? Істину можна встановити тільки патологоанатомом, причому не просто професіоналом високого рівня, а неперекаємим авторитетом – таким чоловіком на факультеті був професор В.К. Высокович.

В день запланованого відкриття професор був найбільш популярним чоловіком не тільки в університеті, але і в усьому г. Києві, бо йшло про подію в медицині європейського рівня – прорив в традиційній діагностиці серцево-судинних захворювань. На карту була поставлена репутація В.П. Образцова і Н.Д. Стражеско як клініцистів і первооткрывателей, і В.К. Высокович – один з найкращих патологів Росії (наряду з Н.М. Любимовим і М.Н. Никифоровим) – повинен був поставити точку в розгорнутому середі колеги спору.

Многі спробувані шляхи не тільки з боку професури, але і студентства заповнили анатомічний зал.

Проведіть аутопсію, Владимир Константинович заключив: «Господи, ми можемо поздравили наших шанованих колеги – це дійсно було інфарктом міокарда».

Наукова експедиція в Індію

В 1897 г. професор В.К. Высокович в складі російської бактеріологічної експедиції (разом з Д.К. Заболотним і Н.К. Ребровим) був направлений в Індію для ліквідації вспыхнувшей в г. Бомбей епідемії чуми.

Активно займаючись лікуванням хворих, але також не забувши про науку, вчений знаходив час і для бактеріологічних і епідеміологічних досліджень, намагаючись встановити шляхи проникнення збудителя чуми в організм людини. Одночасно з лікуванням проводили випробування протичумної вакцини, на яку вкладалися великі надії.

В архіві збереглися пожелтевший з часом звіт професора В.К. Высоковича, опублікований Київським університетом св. Володимира, – «Предварительное повідомлення про результати діяльності Російської протичумної експедиції, командированной в Бомбей в 1897 році». Ізоляція здорових від хворих, масова госпіталізація хворих, профілактичні заходи, налаштування санітарного статусу міста принесли свої результати – епідемію в г. Бомбей вдалося ліквідувати.

Російська (складена в основному з українських учених) протичумна експедиція поверталася на батьківщину з почуттям виконаного перед людством обов'язку. Її самоотверженну діяльність відзначив Інститут Пастера в г. Парижі, інші наукові і протиепідемічні установи Європи.

Не наукою єдиною

Наряду з науковою роботою В.К. Высокович займався і активною громадською діяльністю. В часи багатьох років він очолював Київське товариство лікарів, був одним з засновників першої в Росії міської станції швидкої медичної допомоги, одним з організаторів жіночих медичних курсів. Благодаря аргументам авторитетного бактеріолога і мікробіолога вдалося переконати міський совет г. Києва в необхідності будівництва першого в країні бактеріологічного інституту (пізніше саме в цьому інституті В.К. Высокович випробував свою вакцину проти брюшного тифу).

В.К. Высокович не був кабинетним вченим. Вище керівництво країни, яке не завжди звертало на нього увагу, тим не менше кожен раз зверталося до нього, коли країні загрожувала небезпека. Йому завжди безтурботно, готовий до труднощів і лишень, Владимир Константинович брався в епіцентр епідемії: чуми – в Астраханській губернії і киргизських степах, холери – в г. Одесі, Самарі, Ростові-на-Дону; рятував від холери і киян. О природі цієї хвороби в той час мало що було відомо, тому боролися з нею всліпую, мало ефективно. Потрібно було шукати первопричину виникнення і поширення інфекції, і вчений її знайшов – заражена питтєва вода. По його настоятельному рекомендації г. Київ почав забезпечувати питтєвою водою з артезіанської скважини. Також були налажені профілактика і лікування холери, що дозволило ліквідувати епідемію.

Навіть будучи вже в похилому віці, Владимир Высокович не міг сидіти сложа руки, коли де-то помирали люди.

Уже після смерті В.К. Высоковича по ходатайству медичного факультету і Ради професорів Київського університету св. Володимира Міністерство народної освіти Російської імперії для пошани пам'яті видатного вченого з європейським ім'ям і неупоминаного борця з епідемією холери і чуми прийняло рішення помістити портрет вченого в аудиторії Київського бактеріологічного інституту.

Підготував **Василий Калита**